
**2009 YILI İLERLEME RAPORU DEĞERLENDİRMESİ - İLERLEME RAPORUNUN ANLAMI - 12
KASIM 2009**

Deniz ALTINBAŞ

12.04.2009

AVİM

12 Kasım 2009

Türkiyenin ABye üyelik sürecinde geldiği aşamaları her sene gösteren ilerleme raporu Ekim ayında yayınlandı. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan rapor, Türkiyenin hangi alanlarda ne kadar ilerlediğini veya ilerlemelerin sınırlı kaldığı konuları teker teker gösteriyor. Her sene, ilerleme raporunun yayınlandığı Ekim ayında Türkiyenin AB üyeliği konusu □ Türkiyeden daha çok Avrupa ülkelerinde □ tartışılmaya başlar. Yine her sene Aralık ayında yapılan zirvede Türkiye ile ilgili herhangi bir konu gündemde olacak ise, yıl sonuna kadar Türkiyenin AB üyeliği konusu, destekleyenler, karşı çıkanlar, üyelik dışında alternatifler sunanlar arasında tartışılmaya devam eder.

2009 yılının ilerleme raporuna bakıldığında, son yıllarda olduğu gibi, beklenenlerin dışında olağan üstü bir değişiklik görülüyor. Geçen sene Türk Silahlı Kuvvetlerine, siyasete müdahale oldukları iddiası ile yapılan eleştiriler, biraz daha yoğunlaştırılmış şekilde son raporda da mevcut. Silahlı Kuvvetler mensuplarının, askerî olmayan konularda konuşarak siyasete karışmaları AB standartlarının dışında bir durum. AB Komisyonu, askerî olmayan konuları belirtiyor: Kıbrıs, Güneydoğu, etnik meseleler, laiklik. Ne var ki, bu konuların doğrudan Türkiyenin güvenliği ile ilişkili olması, bu başlıkları da askerî hale getiriyor. Komisyonun bu hatasının askere olumsuz bakış açısına sahip Avrupa kültürünün farklılığına bağlı bir durumdan mı, yoksa Türkiyenin güvenlik alanını daraltma isteğinden mi olduğunu söylemek şimdilik zor.

Raporda dikkat çeken noktalardan bir diğeri, Atatürke karşı suçlarla ilgili yasanın da, başka bazı diğer yasalar gibi, ifade özgürlüğüne engel olarak değerlendirilmesi. Atatürkün, tarihin bir parçası olarak arşivlerde bırakılmadan hâlâ yaşatılmasının AByi rahatsız ettiği zaten bilinen bir mevzu idi. Rapordaki yenilik, ifade özgürlüğü ile Atatürke bağlılık arasında kurulan ilişki.

Komisyon raporunun her ne kadar teknik olması gerekse de, ağırlık verdiği veya fazla üzerinde durmadığı konulara bakılarak, aslında hükümetin yanında mı yoksa karşısında mı olduğu anlaşılabilmektedir. Halbuki, Komisyonun taraf tutmaması gerektiği bilinmektedir. Hükümetin ve diğer siyasi partilerin olumlu girişimlerinin övülmesi kadar, eksik ve hatalarının da ilerleme raporlarında belirtilmesi beklenir. Bir başka önemli nokta, diğer ülkelere yönelik yapılan değerlendirmelerle Türkiyenin değerlendirilmesinin aynı standartlar çerçevesinde yapılmasıdır. Dolayısıyla; raporların objektif, siyasi içerikli olmaktan uzak, tarafsız ve teknik olması önemlidir. Aksi takdirde; raporların, Komisyonun ve ABnin güvenilirliği zayıflar. Bu durum, raporlardaki hiçbir

eleştirinin dikkate alınmaması ile sonuçlanabilir.

AB, çoğu zaman tarafsızlık, objektiflik, adalet gibi ilkelerden uzaklaşmaktadır. Yine de bu, ABden gelen her eleştirinin olumsuz olacağı anlamına gelmemelidir. Gerek töre cinayetleri ve kadın-erkek eşitsizliği gibi kültürel ve toplumsal alanlarda, gerekse milletvekillerinin yolsuzluklarla ilgili olarak dokunulmazlıklarının kaldırılması, yolsuzlukla mücadele, yasaklı web siteleri, siyasi partilerin finansmanı, seçim harcamalarının denetimi gibi siyasi alanlarda haklı bulunabilecek ve Türkiye'nin ilerlemesi açısından önemli görebileceğimiz önemli eleştirilerin bulunduğu belirtilmelidir.

2009 yılının önemi, Kıbrıs konusunda ilerleme sağlanamaması durumunda müzakerelerin askıya alınacak olması idi. İlerleme raporunda böyle bir olasılıktan bahsedilmese de, Aralık ayında yapılacak olan zirvede düşük de olsa böyle bir ihtimal hâlâ mevcut. Kıbrısın üye yapılmasının büyük bir hata olduğunu, sorunun sadece Türkiye üzerinden çözülmeye çalışılması, çözülemezse cezanın sadece Türkiye'ye verilecek olması, Türkiye'nin çabalarının kimi zaman masanın öbür tarafı nedeniyle sonuçsuz kaldığı gibi gerçekler; AB içinde pek çok kesim tarafından fark edilmeye başlandı. AB'nin, Kıbrıs konusunda etik ilkelerden uzaklaşması yine birçok kişiye göre utanç verici bir durum.

Müzakerelerin durdurulma ihtimalinin düşük olmasının başlıca sebebi için, tabii ki ahlakî değerleri değil gerçekçi yaklaşımları düşünmek gerekir. Sadece Kıbrıs konusunda değil, diğer birçok alanda daha ilerleme ihtimali düşer. Türkiyede zaten güvenilirliğini yitirmiş olan bir AB varken ve bu birliğin Türkiye'yi üye kabul etmeme ihtimali giderek yükselirken, müzakerelerin dondurulması veya durdurulması ile Türkiye'nin de buradan gelecek talepleri yerine getirmesi için herhangi bir neden kalmamış olacak.

AB, hızlı bir şekilde Türkiye'nin gözündeki güvenilirliğini yitiriyor. Türkiye; Ermeni açılımı, Kürt açılımı gibi AB'nin talepleri ile doğrudan alakalı olarak, hepsi birer devrim niteliğinde adımlar atarken yine de Hırvatistan'ın hızına yetişemiyor. Türkiye ile aynı tarihte müzakerelere başlayan Hırvatistan'ın, önümüzdeki sene üye olması bekleniyor. Türkiye'ye tarih verilmesi konusu ise Komisyon tarafından sansasyonel olur şeklindeki sözlerle kapatılıyor.

Sadece Hırvatistan için değil, aday olmayan ülkeler için bile Türkiye'ye verilenlerden fazlası sağlanıyor. Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Bosna-Hersek ve Arnavutluk vatandaşlarının Schengen ülkelerine vizesiz seyahat etmeye başlayacakları tarihler belirlenmiş durumda. Türkiye'nin ise, Gümrük Birliği Anlaşmasından kaynaklanan vizesiz seyahat hakkının bulunmasına, üstelik Avrupa Adalet Divanının AB tarafından uygulanan vizeyi hukuk dışı gören kararına rağmen vizesiz seyahat olanağı hâlâ yok. Fakat en şaşırtıcı olan, ilerleme raporunda Türkiye'nin AB üyesi ülkelerin tamamına standart bir vize uygulamasının bulunmamasının ve halen 15 AB üyesi ülke vatandaşlarının vizeye tâbi tutulmasının eleştirilmesi.

Türkiyede bazı alanlarda eksiklikler, hatalar ve sorunlar bulunuyor. Türkiye eleştirilere kapalı bir ülke de değil. Fakat kimin eleştirdiği de önemli. Örneğin Türkiyede ifade özgürlüğü alanında bazı sorunlar olduğu doğru. Fakat belki daha büyük diyebileceğimiz sorunlar AB üyesi ülkelere de mevcut. Ermenilere yönelik bir soykırım olmadığını ifade etmek, bırakın Yahudi soykırımının olmadığını söylemek, bunu küçük ya da önemsiz görmek, Nazi simgelerini kullanmak, faşizmden olumlu bir şekilde söz etmek gibi, ifade özgürlüğüne yönelik pek çok sınırlamanın bulunduğu ülkelerin Türkiye'ye üyelik için ifade özgürlüğü şartının koşulması, AB'nin Türkiye'nin gözünde

saygınlığını daha da yitirmesine neden oluyor.

Bir başka örnek, ilerleme raporunda Doğan Grubuna kesilen para cezalarının basın özgürlüğünü olumsuz yönde etkilediğine yönelik yapılan eleştiri. Bu eleştirinin yerinde olup olmadığı tartışılabilir. Türkiyeden resmî makamlar, bu konunun Brükselin değil Türkiye'nin meselesi olduğunu bildirmişlerdir. Bu cevap da bir başka tartışma konusudur. Fakat AB ülkelerindeki basın özgürlüğü sorunu devam etmektedir. Hollandalı Liberal Milletvekili Sophie in t Veld, AB'nin, kendi üyesi olan ülkelerdeki basın özgürlüğü seviyesini yükseltmezken, adaylardan daha yüksek standartlar beklediğini ve bu durumu aday ülkelere açıklamanın nasıl mümkün olacağını sormaktadır.

Son yıllarda ilerleme raporlarında kullanılan dilde yumuşama, eleştirilerde biraz daha makul yaklaşımların bulunduğu görülüyor. Türkiye'nin reform sürecindeki heyecanını yitirmiş olmasının başlıca nedeninin AB'nin kendisinin olduğunu AB de farkında. Türkiye'nin üyeliğine kendisi hazır değilken, üyeliği engellemeye yönelik bir dizi girişim söz konusu iken, kendi güvenilirliğini sarsan çok sayıda hatası bulunurken reformların yavaşlamasının nedeninin tek başına Türkiye üzerine atılamayacağı artık ortada. Türkiye'ye sürekli cezalar ve sınırlamalar getirilirken, sunulacak ödüllerin neredeyse kalmaması aslında AByi de köşeye sıkıştırıyor.

Türkiye'nin AB için önemli olduğunu görenler, dışarıda bırakılmasının daha tehlikeli olabileceğini söyleyenler de var. Geçtiğimiz hafta Le Monde gazetesinde Fransa eski başbakanı Michel Rocard, Avrupa Komisyonu eski başkanı Jacques Delors, Fransa eski eğitim bakanı Luc Ferry, sosyolog Edgar Morin ile Alain Touraine imzalı bir makalede Türkiye'nin AB üyeliği tartışmalarının rasyonel zemine çekilmesi gerektiğini ve aslında bu üyeliği en fazla desteklemesi gereken ülkenin, sahip olduğu ilkeler nedeniyle Fransa olduğu savunuldu. Enerji güvenliği, demografik dengeler, göç, bölge güvenliği, İslam dünyası ve Müslümanlar ile ilişkiler gibi başlıklar Türkiye'nin üye olması durumunda daha kolay altından kalkılacak meseleler olacaktır. Dolayısıyla Türkiye'nin AB dışında kalması, Türkiye için olduğundan daha çok, AB için büyük bir sorun olabilecektir.

Böyle baktığımızda, Avrupanın üyelik yerine imtiyazlı ortaklık önerisinin ne kadar yerinde olduğunu görüyoruz. Bu şekilde Türkiye hem AB'nin dışında tutularak AB içindeki güç dengesi korunmuş olacak, hem de AB ile kurulan resmî bağ nedeniyle Türkiye kontrolden çıkmamış olacak. Bir başka ifadeyle AB'nin dışında tutulmasına rağmen; AB taleplerine açık olmaya devam edecek, pazarını paylaşmayı sürdürecektir, enerji güzergahı görevini görecek; üstelik kendisiyle ilgili konularda karar alma sürecinde de rolü bulunmayacak.

Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olduğunu ya da imtiyazlı ortaklığı savunduğunu açıkça dile getiremeyen ülkeler daha farklı yollar benimsiyorlar. Almanya'nın yeni hükümetinin yaklaşımını örnek olarak gösterebiliriz. Alman hükümeti, Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkan Hristiyan Demokratlar ile Türkiye'nin üyeliğini destekler görünen Hür Liberallerin koalisyon ortaklığı üzerine kuruldu. Orta yol, açık uçlu müzakere sürecinin desteklenmesi şeklinde bulundu. Müzakereler devam edecek, ama sonuçta üyeliğin olup olmayacağı belli değil. Üyelik meselesi, zamanı geldiğinde düşünülecek bir konu olarak görülüyor; ki zaten bu zamanın gelmesine daha çok var. Müzakere sürecinin sonuna geldiğinde AB bir durum değerlendirmesi yaparak sonucu açıklayacak. Eğer Türkiye müzakere sürecinin sonunda başarısız bulunursa kendisine imtiyazlı ortaklık önerilecek. Bugün için en iyi orta yol, konunun ertelenmesi, ancak tamamen kapıların kapatılmaması şeklinde.

Bu durumda istenen şey, Türkiye'nin müzakere sürecinde başarısız olmasıdır. Müzakere sürecinden başarı ile çıkarsa, her noktada AB ile aynı çizgiye gelirse, AB'nin taleplerini yerine getirirse ve Türkiye için mazeret bulunamazsa AB ciddi bir krizle karşı karşıya kalabilecek. AB'nin kimi zaman krizlerden, demokrasiyi askıya alarak, hileye veya baskıya başvurarak çıktığını biliyoruz. Dolayısıyla bu krizi de bir şekilde atlatacaktır.

Müzakere sürecinin bu kadar yavaş işlenmesini bile hileli bir durum olarak değerlendirmek mümkün. Müzakere süreci normal hızda sürerse sona çabuk yaklaşmış olunacak. Sonda, Kıbrıs nedeniyle dondurulmuş başlıklar var. Türkiye'nin yine adım atmaması yüzünden AB, müzakere sürecini donduran taraf haline düşecek. Türkiye eğer bunu göze alırsa, AB'nin taleplerini karşılama zorunluluğundan kurtulmuş olacak. Ve kaybeden taraf AB olacak. Dolayısıyla müzakere sürecinin mümkün olduğunca uzatılması ve bu uzun süre içinde de AB'nin Kıbrıs, Ermeni sorunu, Kürt açılımı gibi acil taleplerinin mümkün olduğunca yerine getirilmesi istenmektedir.

Sonuç olarak ilerleme raporunun olumlu ya da olumsuz değerlendirilmesi nihai sonucu etkilemeyecektir. Raporu Komisyon hazırlamakta fakat üyelik kararını üye devletlerin liderleri vermektedir. Çoğu zaman önce bir ülkenin üye olup olamayacağına karar verilir, daha sonra aday olarak kabul edilir ve müzakereler de sonu belli olan bir süreç olduğundan genellikle sorunsuz bir şekilde tamamlanır. Sadece Türkiye konusunda durum farklı olmuştur. Hâlâ Avrupada Türkiye'nin üyeliği konusunda mevcut bir kararsızlık söz konusudur. Dolayısıyla ilerleme raporunu, AB'ye yaklaşma ölçütü olarak değil, kendi içimizdeki eksiklikleri ve sorunları görmemizi sağlayacak bir hizmet olarak değerlendirmek daha mantıklıdır

Kaynak/Source: